

ZAČÍNAME S HOSŤOVANÍM DOBROVOLNÍKA

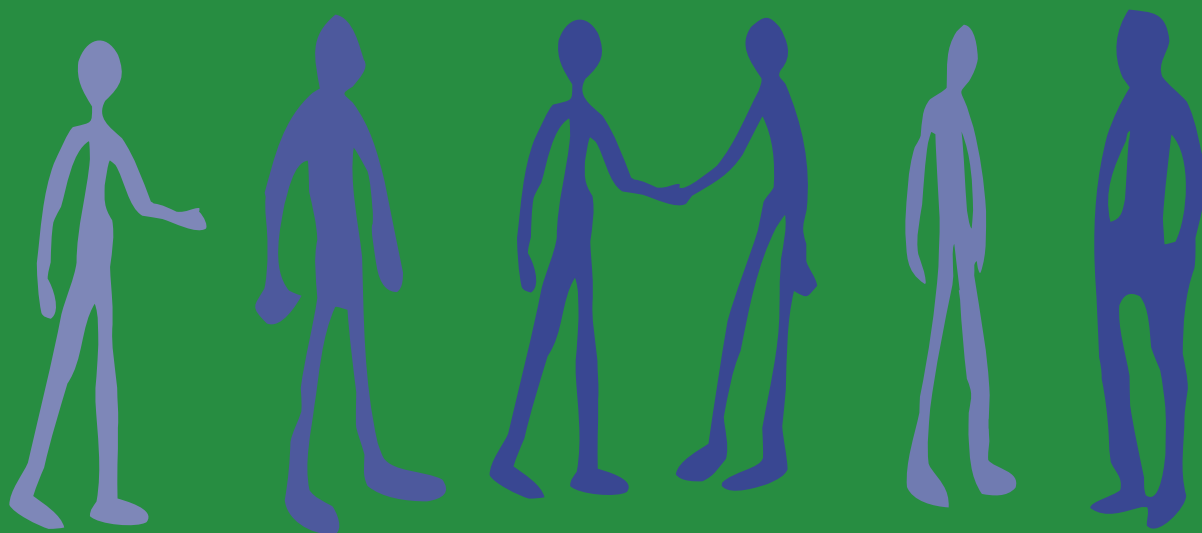

Vzdelávanie a kultúra

Mládež

iuventa

Obsah:

Úvod

1. časť: Kým sa rozhodnete zapojiť do EDS
  - Čo by ste mali vedieť o programe MLÁDEŽ
  - Je EDS iná ako ostatné formy dobrovoľníctva?
  - Vysielajúca a hostiteľská organizácia
  - Otvorené všetkým mladým ľuďom
  - Čo sa očakáva od dobrovoľníka?
  - Kto môže hostiť dobrovoľníkov EDS
  - Ako sa stať HO?
  - Čo sa sleduje pri posudzovaní pripravenosti HO
2. časť: Vypísanie prihlášky nie je všetko
  - Príprava tímu HO
  - Ako piate koleso
  - Jazyková príprava
  - Interkultúrna pripravenosť
  - Normálne pre nás, krajina zázrakov pre iných
  - Príprava aktivít pre dobrovoľníka
  - Na čo dávať pozor pri plánovaní aktivít pre dobrovoľníka?
  - Pred samotným podaním projektu na akreditáciu
  - Systém financovania EDS
3. časť: Prichádza predkladací termín
  - Organizácia je v databáze
  - Ako sa vyhľadáva v databáze hostiteľských projektov
  - Komunikácia s VO a dobrovoľníkom
  - Samotný projekt
  - Podanie projektu
  - Výberový proces
  - Kontrakt a prevod grantu
4. časť: Hurá, máme dobrovoľníka
  - Ako začať
  - Uvádžajúci proces
  - Príprava na realizáciu vlastných aktivít
  - Neočakávajme priveľa
  - Čo je vlastný projekt

- Supervízor a jeho úloha
- Mentor/tútor
- Dobrovoľník nie je len prácou živý
- Bývanie pre dobrovoľníka
- Strava pre dobrovoľníka
- Vreckové pre dobrovoľníka
- Povolenie k dlhodobému pobytu
- Poistenie a lekár
- Bankový účet a telefón
- Jazykový kurz
- Školenie organizované Národnou kanceláriou
- Dobrovoľník a voľný čas
- Integrácia do komunity
- Prezentácia dobrovoľníckej krajiny a kultúry
- Riešenie problémov
- Komunikácia
- Hodnotenie ako nevyhnutná súčasť EDS
- Risk manažment alebo ak sa niečo prihodí.

5. časť: Na ceste domov alebo koniec projektu

- Certifikát pre dobrovoľníka
- Čo takto Akcia 3 na Slovensku?
- Záverečná správa a finančné zúčtovanie
- Ďalší dobrovoľník na obzore?

ÚVOD

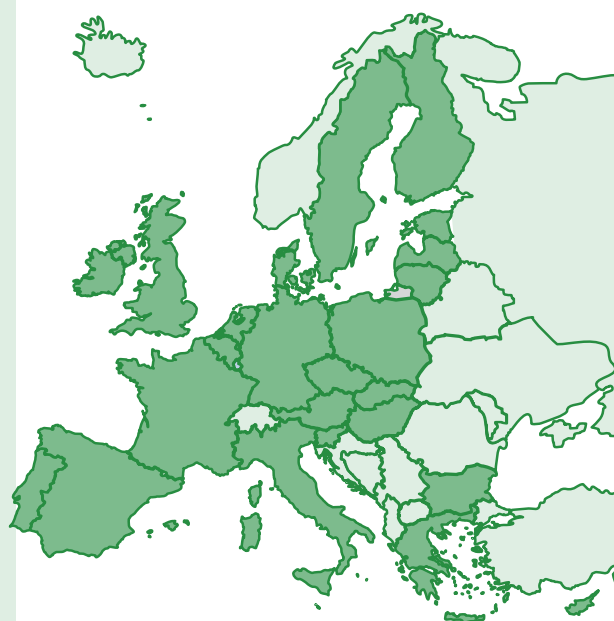
Od roku 1998 začali aj na Slovensku, ako v kandidátskej krajine Európskej únie, rôzne skupiny a inštitúcie využívať grantové programy Európskej únie na podporu rôznych typov vzdelávania v rámci predvstupových procesov. Od tých čias sa datuje aj začiatok Európskej dobrovoľníckej služby ako nového typu dobrovoľníctva, ktoré bolo predstavené v rámci programu MLÁDEŽ pre Európu. Program EÚ MLÁDEŽ na Slovensku (2000 – 2006) poskytuje ročne viac ako 700 000 EUR na individuálne projekty dobrovoľníckych služieb pre mladých dobrovoľníkov od 18 do 25 rokov, ktorí môžu pôsobiť na niektorom zo 600 hostiteľských projektov v Európe.

Na Slovensku je ešte stále nedostatok kvalitných hostiteľských organizácií, ktoré sú základom toho, aby sa filozofia dobrovoľníckej služby v programe MLÁDEŽ stala realitou.

Cieľom publikácie je pomôcť všetkým potenciálnym subjektom (združenia, organizácie, inštitúcie, centrá, spolky, a pod.) dobre sa pripraviť na krásnu ale neľahkú úlohu hostiteľskej organizácie. Tým organizáciám, ktoré už dobrovoľníka v minulosti mali, ale cítia, že sú v ich praxi určité nedostatky, môže publikácia pomôcť sa ešte raz zamyslieť nad celým procesom a identifikovať nielen problematické miesta ale aj potenciálne spôsoby ich riešenia.

Niet pochýb o tom, že pomáhať mladým ľuďom nájsť svoje možnosti a podporovať ich v posúvaní vlastných limitov je nádherná úloha. Všetci, ktorí aktívne pôsobia v oblasti neformálneho vzdelávania to môžu potvrdiť. Európska dobrovoľnícka služba má všetky predpoklady stať sa významným prostriedkom v tejto oblasti.

Podkladom pre vznik tejto publikácie boli monitorovacie návštevy pracovníkov Národnej kancelárie MLÁDEŽ v roku 2004, ktorí diskutovali so všetkými aktívnymi hostiteľskými organizáciami o dobrých aj zlých skúsenostiach s hostovaním dobrovoľníkov. O svoje názory sa s pracovníkmi Národnej kancelárie podelili aj slovenskí a zahraniční dobrovoľníci v rokoch 2000 – 2004.

1. KÝM SA ROZHODNETE ZAPOJIŤ DO EDS

Čo by ste mali vedieť o programe MLÁDEŽ

Európska únia venuje svojmu cieľu, stať sa „Európou znalostí a vedomostí“ (Lisabon 2000) veľa pozornosti a nemalé finančné prostriedky. Programy Európskej únie zamerané na oblasť formálneho vzdelávania a oblasť pracovných zručností, patria už niekoľko rokov k najobľúbenejším programom mladých ľudí na Slovensku.

Cieľom programu MLÁDEŽ, ktorý program SOCRATES a LEONARDO DA VINCI vhodne dopĺňa, je poskytnúť mladým ľuďom vo veku 15 až 25 rokov rôznorodé príležitosti na neformálne vzdelávanie a učenie. Mladí ľudia z rôznych krajín prostredníctvom účasti na medzinárodných aktivitách môžu preukázať svoju solidaritu a iniciatívu, naučiť sa akceptovať iné kultúry a tradície, tolerovať a vážiť si rozdielnosti ako aj zažiť radosť z nájdenia toho, čo mladých ľudí z rôznych krajín Európy spája.

Program MLÁDEŽ poskytuje finančné prostriedky na rôzne typy projektov, ktoré sa v štruktúre programu nazývajú Akciami. Základom je mobilita a získavanie zručností, návykov, informácií a vedomostí neformálnym spôsobom. Nejde iba o mobilitu fyzickú (cestovanie, poznávanie iných krajín a kultúr), ale aj o výmenu myšlienok, názorov, kultúr a o vzájomné obohacovanie.

Najstaršou Akciou programu sú mládežnícke výmeny (Akcia 1 – Mládež pre Európu). Sú to stretnutia, ktoré trvajú 6 - 21 dní a sú výsledkom prípravy dvoch alebo viacerých skupín, ktorých spája spoločný záujem alebo téma.

Dobrovoľnícka služba (Akcia 2) sa čo do množstva finančných prostriedkov vyrovnáva Akcii 1, ba v niektorých krajinách ju aj predbieha. Predpokladá sa, že Európska dobrovoľnícka služba (ďalej len EDS) sa stane postupne najväčšou a najvyužívanejšou akciou programu MLÁDEŽ.

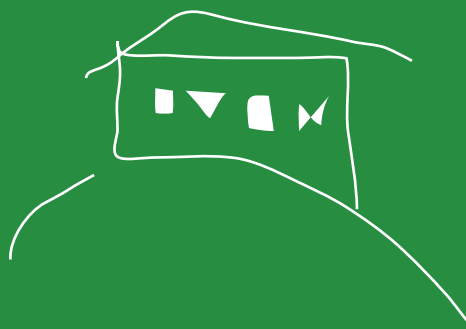
Akcia 3 – Mládežnícke iniciatívy – je otvorená mladým ľuďom od 15 do 25 rokov a ich miestnym projektom. V rámci Akcie 3 je možnosť pripraviť si projekt sietovania s podobnými skupinami v zahraničí a podporiť individuálne projekty ex dobrovoľníkov EDS.

Akcia 4 je otvorená veľkým projektom na hranici vzdelávacích programov EÚ v tejto oblasti a vyhlasuje sa špeciálnou výzvou na predkladanie projektov v Official Journal.

Akcia 5 je určená mládežníckym pracovníkom a jej cieľom je vytvárať podmienky pre vznik nových projektov Akcií 1 – 3 alebo na zvyšovanie ich kvality (semináre, návštevy, školenia a pod.)

Program EÚ MLÁDEŽ má 5 prekladacích termínov: 1. február, 1. apríl, 1. jún, 1. september, 1. november a ku každému z nich sa viaže tzv. akčné obdobie – časový úsek, v ktorom sa projekt musí realizovať.

Národná kancelária programu EÚ MLÁDEŽ sídli v IUVENTE v Bratislave a program MLÁDEŽ jej pomáhajú implementovať regionálni konzultanti. Regionálni konzultanti propagujú program v regiónoch, vyhľadávajú potenciálnych aplikantov a monitorujú ich zapájanie sa do programu, pričom poskytujú konzultačný a poradenský servis.

Je EDS iná ako ostatné formy dobrovoľníctva?

Jednoznačne áno. Systém EDS je urobený tak, že predpokladá účasť mladých ľudí, ktorí by sa inak k medzinárodnej skúsenosti len ťažko dostali z objektívnych alebo subjektívnych príčin ako sú napr. mladí nezamestnaní, mladí ľudia zo slabšieho ekonomického prostredia, ľudia so zdravotným postihom a podobne. Preto kým v iných formách dobrovoľníctva je v centre pozornosti organizácia alebo skupina ľudí, ktorej dobrovoľník prišiel pomôcť – pri EDS je v centre osobnosť dobrovoľníka, ktorý sa má počas projektu naučiť niečo o krajine, kultúre ale najmä o sebe, vyskúšať si rôzne aktivity pod supervíziou skúsených vedúcich a pod.

Na rozdiel od ostatných akcií programu MLÁDEŽ – EDS podporuje individuálnu mobilitu. Vzhľadom na prioritnú cieľovú skupinu je vypracovaný celý podporný systém, aby sa práve mladí ľudia s nedostatkom príležitostí (ako sa v programe takáto skupina nazýva) zapojili do projektov EDS.

Vysielajúca a hostiteľská organizácia

Na jednej strane je tu vysielajúca organizácia (ďalej len VO), ktorá dobrovoľníka pripraví na pôsobenie na hostiteľskom projekte (kurzy, školenia, návštevy, konzultácie, publikácie a i.), pomôže mu prekonať všetky úskalnia pri zabezpečení vycestovania (doprava, víza, poisťovne a i.) a na strane druhej je tu hostiteľská organizácia (ďalej len HO), ktorá dobrovoľníkovi zabezpečí primerané aktivity, ktoré mu poskytnú dostatok príležitostí na neformálne vzdelávanie a učenie. HO pokrýva z grantu náklady na ubytovanie, stravu, vreckové, miestnu prepravu a iné nevyhnutné výdaje.

Otvorené všetkým mladým ľuďom

EDS je otvorená všetkým mladým ľuďom, preto nie sú prípustné žiadne kritériá, ktoré by mohli diskriminovať niektoré skupiny mladých ľudí. Jedinou podmienkou je, že dobrovoľník musí ovládať aspoň základy nejakého pracovného jazyka, aby sa projekt EDS mohol naštartovať. Pre účasť v EDS nemôžu byť kritériom ani žiadne formy vzdelania alebo zručnosti. VO získava grant práve preto, aby mala financie na prípravu akéhokoľvek dobrovoľníka podľa jeho potrieb, nie iba vysokoškolača alebo niekoho, kto plynulo rozpráva niekoľkými jazykmi!

Čo sa očakáva od dobrovoľníka?

Dobrovoľník nie je náhradou za platené miesto, jeho význam pre organizáciu je v pridanej hodnote fungovania samotnej organizácie alebo združenia. Dobrovoľník sa plne podieľa na plnení cieľov a úloh organizácie, kde pôsobí. Podľa svojich možností sa v príprave zapája do vyhľadávania hostiteľskej organizácie, tvorbe projektu pre Národnú kanceláriu a podobne.

Kto môže hostiť dobrovoľníkov EDS

Po štyroch rokoch skúseností s hostovaním dobrovoľníkov na Slovensku je možno zadefinovať niekoľko základných požiadaviek na hostiteľské organizácie, keďže už sa jasne ukázalo, kde to funguje a kde nie.

- HO má byť profesionálna organizácia, inštitúcia, zariadenie a podobne, ktorá je zaregistrovaná, má štatút alebo zriaďovaciu listinu – proste existuje po právnej stránke. Aj keď sa našli prípady, kde dobrovoľník pôsobil v organizácii postavenej na dobrovoľníckej práci, projekt nezlyhal iba preto, lebo dobrovoľník bol dostatočne tvorivý a samostatný.
- Je dôležité, aby v HO pôsobili aj platení (profesionálni) zamestnanci, ktorí trávajú pracovný čas v zariadení.
- Organizácia by mala mať vlastné priestory, miesto, kde bude dobrovoľník sedieť a pracovať.
- Organizácia musí mať vlastné aktivity, do ktorých dobrovoľníka zaradiť, ktoré sa konajú pravidelne, podľa celoročného plánu a nezávisia len od ochoty a dobrej vôle pracovníkov združenia.
- Väčšina pracovníkov HO by mali ovládať základy cudzieho jazyka (viac v časti príprava tímu).
- Keďže cieľovou skupinou sú mladí ľudia s nedostatkom príležitostí, ktorí potrebujú osobitnú podporu a prístup, v organizácii by mal pôsobiť (alebo spolupracovať) psychológ alebo niekto, kto má s citlivými mladými ľuďmi s problémami skúsenosti a vie im pomôcť v pravý čas.
- Vždy je pozitívne, ak organizácia pracuje so skupinou slovenských dobrovoľníkov, ktorí môžu výdatne pomôcť pri integrácii dobrovoľníka do komunity, aktivít zariadenia, združenia, pri trávení voľného času a pod.
- HO by mala mať dobré vzťahy s viacerými podobnými organizáciami alebo združeniami, aby mohli dobrovoľníkovi poskytnúť viaceré možnosti aktivít. Tiež sa predpokladá dobrá propagácia dobrovoľníckej služby a dobré vzťahy s verejnosťou a médiami.
- HO, hoci zastupujúca náboženské združenia alebo inštitúcie, nesmie dobrovoľníka nútiť k účasti na náboženských obradoch alebo aktivitách. Svetonázor tiež nemôže byť kritériom výberu.

Ako sa stať hostiteľskou organizáciou

Do konca roku 2004 rozhodovala o akreditácii na hostovanie dobrovoľníka výberová komisia v Bruseli. Od roku 2005 je to decentralizovaná procedúra. Zaujímavosťou o hostovanie dobrovoľníka naďalej píše projekt Host Expression of Interests (ďalej HEI), ale ich pripravenosť posúdia externí hodnotitelia do 6 týždňov od predloženia HEI. O detailoch aktuálnej procedúry sa informujte v Národnej kancelárii.

Čo sa sleduje pri posudzovaní pripravenosti HO

Okrem podmienok už uvedených v časti Kto môže hostiť dobrovoľníka, je dôležité venovať pozornosť nasledujúcim aspektom hostovania:

! Za najdôležitejšiu sa považuje vnútorná motivácia HO – prečo chce hostiť dobrovoľníka. Budúca HO musí chápať filozofiu EDS a stotožniť sa s myšlienkou, že nie dobrovoľník je tu pre nás, ale my pre dobrovoľníka.

! Ponuka aktivít, do ktorých sa môže dobrovoľník zapojiť a ich vzdelávací obsah. Čím viac aktivít HO ponúka a má vypracovaný systém ako dobrovoľníka na plnohodnotnú účasť v týchto aktivitách pripraviť, tým dokazuje lepšiu pripravenosť. Príklad: organizácia pripravuje pravidelne kampane, na ktoré potrebuje viaceré propagačné materiály. Dobrovoľník dostane základný tréning pri používaní grafických programov, aby mohol plnohodnotne pomôcť pri ich tvorbe.

2. VYPÍSAŤ PRIHLÁŠKU NIE JE VŠETKO

Príprava tímu HO

Pred tým, než je projekt (Host Expression of Interests) doručený do Národnej kancelárie, musí HO v oblasti prípravy prejsť dlhý kus cesty. Bez nadsadzovania je to najmä príprava tímu, ktorá rozhodne o úspechu budúceho hostiteľského projektu. Pracovníci HO musia byť presvedčení a zapálení pre myšlienku EDS, inak sa ten, kto sa o prítiahnutie zahraničného dobrovoľníka do organizácie pričínil, „utopí“ v úlohách, ktoré sa s hostovaním dobrovoľníka spájajú.

Aj keď nápad hostiť dobrovoľníka stojí a padá na počiatočnej iniciatíve jednotlivca, ktorý sa dostal k informácii, pochopil jej význam a možnosti, je nevyhnutné ostatných pracovníkov presvedčiť, vysvetliť, ozrejmiť a – motivovať k pozitívnemu prístupu k EDS. Je samozrejme najlepšie, ak tým iniciátorom je vedúci, riaditeľ, predseda alebo niekto, kto má rozhodovaciu právomoc alebo predstavuje v organizácii určitú autoritu. Bez podpory týchto ľudí sa EDS rozbieha len veľmi ťažko.

Pár argumentov úspešných HO, ktoré vysvetľujú PREČO sú hostiteľskou organizáciou

- lepší imidž organizácie na verejnosti,
- „...lebo pomáhať mladým ľuďom je podstatou našej práce“,
- nové nápady v súvislosti s pôsobením cudzinca v organizácii (nie nevyhnutne pochádzajúceho od dobrovoľníka!),
- viac mladých ľudí v organizácii, ktorých priláka nová tvár,
- zlepšenie jazykových zručností, keďže s dobrovoľníkom musí skôr či neskôr komunikovať väčšina pracovníkov,
- profesionalizácia práce,
- nová ponuka aktivít pre verejnosť...

Všetci pracovníci by sa mali od začiatku podieľať na budovaní hostiteľského miesta tým, že definujú, čo ktorý pracovník je schopný dobrovoľníkovi DAŤ po profesionálnej stránke, čo ho môže NAUČIŤ a podobne. Tak sa vytvorí základ

kvalitného projektu na akreditáciu, lebo vzdelávací potenciál v závere vždy rozhoduje o pridelení akreditácie. Rozdelenie aktivít dobrovoľníka medzi viacerých členov tímu dáva dobrovoľníkovi širšiu ponuku aktivít a zároveň sa hostovanie dobrovoľníka dá jednoduchšie zabezpečiť. Nie je na škodu veci, ak si pracovníci zariadenia, združenia, organizácia skúsia napísať projekt do Národnej kancelárie a preniknú aj do finančných záležitostí.

Ako piate koleso

Mať dobrovoľníka v organizácii je záväzok, ktorý zmení charakter bežného pracovného života. Je dôležité vymyslieť systém, ako sa vyhnúť situáciám, kde sa dobrovoľník cíti ako piate koleso. Dobrovoľník musí byť informovaný, čo sa v ktorom čase v organizácii deje, čo je jeho úloha, kto ho na ňu pripraví, kto to celé koordinuje, ako je to s materiálom a pomôckami a podobne.

Tak isto členovia organizácie musia vedieť v tom ktorom momente, kto je „náš“ dobrovoľník, na čom pracuje, kto je za neho zodpovedný, kde býva a podobne. Nielen kvôli bezpečnosti a informovanosti, ale aj kvôli imidžu organizácie, ktorý buduje každý z nás. A cudzinec v organizácii sa v našich, slovenských podmienkach jednoducho nedá prehliadnuť.

Jazyková príprava

Načo je nám cudzí jazyk, ak ho nemáme kde používať! Klasická výhovorka mnohých mladých ľudí, ale najmä dospelých, ak príde k diskusii o učení sa cudzím jazykom. S tým je v prípade hostovania dobrovoľníka koniec. Je tu dôvod a aj motivácia učiť sa cudzie jazyky. HO si jazykové vzdelávanie môže zahrnúť do svojho sociálneho programu, alebo to poriešiť vzdelávaním v pracovnej dobe, možno aj za pomoci vlastných, jazykovo zdatných kolegov?. Lebo aj keď sa dobrovoľník bude učiť slovensky, chvíľu to potvára, kým si budete môcť „poklábovať“ a ešte aj v dialekte!?

Interkultúrna pripravenosť

Často si neuvedomujeme, že hlasný smiech alebo rozprávanie v slovenčine v prítomnosti mladého človeka zo zahraničia môže byť frustrujúce. Je nutné aspoň spočiatku stále vysvetľovať dobrovoľníkovi čo sa deje, o čom sa hovorí, prečo sa smejeme a že to vôbec nemá nič s ním spoločné. Aj dobrovoľníkovi treba vštepiť zlaté pravidlo úspechu v medzinárodnom prostredí a to znie „ak niečomu nerozumiem, vysvetlím si to čo najpozitívnejšie!“ Všetci pracovníci organizácie by sa mali naučiť dobrovoľníka zdravieť v slovenčine, používať jednoduché vety, lebo 70% komunikácie je predsa neverbálnej!

Normálne pre nás, krajina zázrakov pre iných

To aká sme kultúra a ako sa správame zistíme, až keď budeme nejaký čas mimo Slovenska alebo sme konfrontovaní s ľuďmi zo zahraničia. Preto aj keď sa nám vidí niečo absolútne prirodzené, pre človeka zo zahraničia to môže byť niečo neznáme, čudné i smiešne. Aj tie najjednoduchšie veci je dôležité vysvetliť a okomentovať.

Len pre zaujímavosť, pár vecí čo zahraniční dobrovoľníci EDS postrehli na Slovensku alebo Slovákoch ako zvláštne a netradičné:

- vyzúvanie topánok pred vstupom do bytu („predávate topánky???)
- nepretržité ponúkание niečoho na pitie alebo jedenie počas návštevy,
- že si často na prvýkrát nezoberieme z ponúkaného jedla, aby sa nepovedalo...
- silná tolerancia k pitiu alkoholu kedykoľvek a kdekoľvek,
- párný počet kvetov sa hodí len na pohreby („to u vás nikto nikdy nedostane tucet ruží???)
- že do autobusu hromadnej dopravy sa vmestí toľko ľudí koľko sa vmestí („môže vodič vziať viac ako 10 ľudí na státi z Nitra do Bratislavy???)
- nepochopiteľné vtipy o blondínkach (zvlášť pre mladých ľudí z južanských krajín),
- rasistická krajina, kde sa nemôže dobre žiť Rómom, Maďarom a homosexuálom, keďže sa z týchto skupín robia žarty aj vo verejných médiách,

■ Velkonočná šibačka ako prejav verejného ubližovania ženám („...a vy sa z toho ešte smejete???)

Príprava aktivít pre dobrovoľníka

Čím viac aktivít HO ponúka, tým lepšie. HO si musí uvedomiť, že keď plánuje projekt, tvorí ho pre ideálneho dobrovoľníka, ale v závere to môže byť introvert a nebude chcieť pracovať v tíme. Preto je dobré, ak je HO pripravená na to, že bude možno musieť pripraviť niektoré aktivity len PRE dobrovoľníka, najlepšie niekoľko variant. Aké aktivity väčšina organizácií ponúka pre dobrovoľníkov? Aktivity s deťmi a mládežou na základných alebo stredných školách ako konverzačné kluby, kurzy varenia, skateboardové krúžky, fotografovania, divadelné workshopy a pod.

Na čo dávať pozor pri plánovaní aktivít pre dobrovoľníka?

- ➔ Aktivity nesmú mať prílišný administratívny charakter – dobrovoľník nepríde na EDS kopírovať alebo upratovať sklad, jeho cieľom je sa tu niečo pozitívne naučiť, získať pre svoj ďalší osobný rozvoj.
- ➔ Nesmie byť náhradou plateného miesta a nesmie niesť samostatne zodpovednosť za plnenie úloh organizácie, tvorbu ďalších stratégií a pod.
- ➔ Aktivity nesmú nikoho diskriminovať, preto aj kritériá na ich realizáciu musia byť čo najotvorenejšie. Kritériom teda nemôžu byť napr. znalosť jazyka, schopnosť pracovať s počítačom, umelecké vlohly, hra na gitaru a pod.

Pred samotným podaním projektu na akreditáciu

HO musí premyslieť a v prihláške (Host expression of interests) opísať niekoľko ďalších náležitostí, ktoré je povinná zabezpečiť, ak chce hostiť zahraničných dobrovoľníkov v rámci EDS programu MLÁDEŽ.

😊 Supervízor – stará sa o fungovanie dobrovoľníka v organizácii, pripravuje jeho program, prípravu, logistiku aktivít, legislatívne záležitosti (polícia, lekár a pod.)

😊 Mentor/tútor je osoba, ktorá poskytuje dobrovoľníkovi špeciálnu osobnú podporu, hodnotí jeho osobný rozvoj a pomáha pri citlivých záležitostiach, ktoré sa týkajú práce alebo osobných vzťahov. Spravidla je to osoba mimo hostiteľskej organizácie.

😊 Jazykový kurz – dobrovoľník je povinný sa učiť jazyk krajiny, kde pôsobí tzn. slovenčinu. Systém a rôzne príklady nájdete v ďalšej časti publikácie.

😊 Ubytovanie a stravu – podľa podmienok a možností organizácie – viac v časti Hurá, máme dobrovoľníka.

Projekt na akreditáciu sa môže podať kedykoľvek do Národnej kancelárie. Tu sa potenciálne hostiteľské organizácie dozvedia, aký systém bude použitý na overenie pripravenosti organizácie na hostovanie.

System financovania EDS

Aj keď pri predkladaní projektu na akreditáciu nie je nutné predložiť rozpočet (ten prichádza až s projektom na konkrétneho dobrovoľníka), nie je na škodu veci pripomenúť si systém financovania EDS. Celý program MLÁDEŽ je postavený na fixných sumách t.z. že je vopred známy finančný obnos, na ktorý má organizácia nárok, ak predloží dobre spracovaný projekt a bude podporená. Rozpočet pre HO obsahuje:

Typ nákladov	Fixná suma	Poznámka
Programové aktivity	600€ jednorázový príspevok + 300€ mesačne	Pokrýva ubytovanie, stravu, miestnu prepravu, pomôcky na aktivity pre dobrovoľníka, jazykový kurz a iné.
Vreckové	160€ mesačne	Poznámka: môže sa zmeniť v jednotlivých rokoch .
Špeciálna osobná podpora	230€ mesačne	Na intenzívnu osobnú a profesionálnu podporu dobrovoľníkov s nedostatkom príležitostí (Poznámka: konzultujte v NK)
Mimoriadne výdaje	Do 100%	Podľa špecifických potrieb dobrovoľníka – hlavne so zdravotným postihom: prenájmy invalidných vozíkov, plat osobných asistentov a iné.

Poznámka: Aktuálnu výšku všetkých príspevkov konzultujte v NK

3. PRICHÁDZA PREDKLADACÍ TERMÍN

Organizácia je v databáze

Po úspešnom absolvovaní akreditačnej procedúry sa projekt HEI hostiteľskej organizácie nachádza na http://europa.eu.int/comm/youth/program/sos/index_en.html. Ktorýkoľvek mladý človek v Európe alebo vysielajúca organizácia, ktorá hľadá vhodný projekt pre svojich dobrovoľníkov, môže slovenskú HO kontaktovať s požiadavkou o ďalšie informácie, prípadne s požiadavkou na spoluprácu.

Ako sa vyhľadáva v databáze hostiteľských projektov

Z menu na horeuvedenej web stránke si vyberiete voľbu „The European Database on Approved Host Projects“ a kliknete na ňu. Otvorí sa vám stránka „The EVS database of accepted host placements“, na ktorej nájdete prístup na „public database“ alebo „password protected database“. Ďalej pokračujete podľa známej postupnosti krokov a potenciálny hostiteľský projekt vyberáte podľa krajiny (country), témy (theme) alebo kombináciou predchádzajúcich dvoch možností.

Komunikácia s VO a dobrovoľníkom

Často sú HO kontaktované samotným dobrovoľníkom, lebo určitá iniciatíva sa predpokladá aj z jeho strany. Je dobré si hneď zistiť, či dobrovoľník už má vysielajúcu organizáciu, keďže bez nej nie je možné celý projekt realizovať. Vždy mu môžeme odporučiť Národnú kanceláriu programu MLÁDEŽ v jeho krajine, kde nájde zoznamy a kontakty na existujúce vysielajúce organizácie. Požiadame ho, aby nás kontaktoval už aj v mene VO a dodal nám potrebné informácie (kontakt-

ná osoba, mail, telefón, pracovný čas a pod.). Od dobrovoľníka sa spravidla vyžaduje životopis a motivačný list, resp. dotazník, ktorý pripravuje HO s otázkami ako:

- prečo si si vybral náš projekt,
- čo by si sa rád na projekte dozvedel, naučil,
- čo považuješ za svoje silné a slabé stránky,
- ...

Hlavná komunikácia však nastáva až medzi VO a HO. Od VO sa očakáva, že dodá všetky „základné“ informácie o dobrovoľníkovi, presné a otvorené odpovede na všetky otázky – aký je naozaj, z akej rodiny pochádza, v čom potrebuje osobnú podporu, v čom je naopak dobrý, jeho zdravotný stav a iné. VO má výraznú úlohu pri prispôbení hostiteľského projektu k osobnosti dobrovoľníka. HO podrobne opíše, čo presne chce, aby dobrovoľník v organizácii robil a poradí sa s VO, či je to vhodné, možné, žiaduce a aké zmeny by VO navrhovala. Pri písaní samotného textu projektu by mal byť prítomný aj dobrovoľník, alebo by mal byť aspoň informovaný o základných bodoch projektu. HO by mala žiadať aj kópiu vysielajúceho projektu, aby si ozrejnila, akú prípravu dostal dobrovoľník pred projektom. VO môže stanoviť aj vlastné úlohy, ktoré chce, aby dobrovoľník počas hostiteľského projektu plnil (rôzne prieskumy, zisťovanie informácií, vyhľadávanie iných kontaktov a podobne). HO by mala dobrovoľníkovi zaslať čo možno najviac fotografií, propagačných materiálov, informácií o mieste konania projektu, o komunite, o okolí, o Slovensku (napr. Spectacular Slovakia a i.), informácie o mladých ľuďoch (napr. publikáciu YOUTH IN SLOVAKIA, Iuventa 2002, 2003), odporučiť mu zaujímavé web stránky a pod.

Samotný projekt

Projekt na hostovanie dobrovoľníka sa podáva na osobitnom formulári, ktorý je možné stiahnuť z web stránky www.iuventa.sk, je k dispozícii

v NK alebo u regionálnych konzultantov a môže byť zaslaný aj elektronicky na požiadanie. Formulár je rozdelený na niekoľko častí, ktoré obsahujú základné informácie o projekte (názov, číslo HEI, miesto, trvanie, názov HO, VO a dobrovoľníka, podrobnejšie informácie o VO, HO a dobrovoľníkovi, podrobné informácie o projekte (doplnené o údaje, ktoré v HEI neboli potrebné), rozpočet, podpisy všetkých strán a Preliminary project agreement (PPA), ktorý je oficiálnym potvrdením o partnerstve pri realizácii projektu.

Najčastejšie nedostatky pri predkladaní žiadosti o finančný príspevok na hostovanie dobrovoľníka:

- chýbajúce podpisy na projekte a v rozpočte,
- chýbajúci originál PPA,
- chýbajúce informácie popisujúce osobnosť dobrovoľníka tak, aby bolo možné posúdiť prispôsobenosť projektu k individuálnym potrebám dobrovoľníka.
- nesprávne zadefinované akčné obdobia
- nedostatočný opis aktivít pre dobrovoľníka,
- počet dobrovoľníkov, na ktorých sa žiada grant je iný ako schválený v HEI
- nejasný opis toho, ako bude zabezpečený jazykový kurz, vyplácanie vreckového, fungovanie tútora a supervízora a pod.
- nesprávne vykalkulovaný rozpočet

Podanie projektu

Projekt sa podáva k piatim predkladacím termínom, ku ktorým sa viažu tzv. akčné obdobia, kedy sa projekt musí realizovať.

Projekt sa plánuje realizovať v období	Projekt je nutné predložiť k dátumu
1. máj až 30. september	1. február
1. júl až 30. november	1. apríl
1. september až 31. január	1. jún
1. december až 30. apríl	1. september
1. február až 30. jún	1. november

Projekt sa podáva v 3 kópiách a v 1 originály pričom originál Preliminary project agreement je nevyhnutnou súčasťou preloženého projektu. Projekt sa musí predložiť do Národnej kancelárie nie neskôr ako v deň predkladacieho termínu, resp. pečiatka na obálke, keď bol projekt zaslaný poštou, nesmie byť s neskorším dátumom

ako je predkladací termín bez ohľadu na to, na aký deň v týždni predkladací termín vychádza (sobota, nedeľa, štátny sviatok). Aplikant obdrží do 5 dní list o prijatí projektu a o pridelení registračného čísla, ktoré je nutné uvádzať pri akejkoľvek korešpondencii. V priebehu 4 týždňov môže byť ešte aplikant kontaktovaný s požiadavkou na doplnenie niektorých údajov, vysvetlenie niektorých nejasných častí projektu a podobne.

Výberový proces

O podpore projektu (hostovanie konkrétneho dobrovoľníka) sa rozhoduje na základe písomných posudkov pracovníkov Národnej kancelárie a externých hodnotiteľov. Riadiaci výbor v zložení (3 zástupcovia RMS, 3 zástupcovia MŠ SR a riaditeľ IUVENTY) majú záverečné slovo pri pridelení grantov. Všetci aplikanti sa výsledok výberového procesu dozvedia najneskôr do 7 dní po zasadnutí riadiaceho výboru. Výsledky výberového procesu sa zverejňujú aj na web stránke programu MLÁDEŽ.

POZOR!

Projekty Akcie 2 – EDS musia byť podporené RECIPROČNE, teda aj v partnerskej krajine.

Kontrakt a prevod grantu

Európska komisia uzatvára každý rok zmluvu s Národnou kanceláriou o administrácii prostriedkov programu EÚ MLÁDEŽ na jednotlivé akcie programu, kde sa presne uvádza j koľko prostriedkov je na ktorú akciu určených. Bez podpisu tejto „veľkej“ zmluvy, nie je možné vystavovať kontrakty s aplikantami, ani presúvať finančné prostriedky. V prípade, že je už „veľká“ zmluva podpísaná, vystaví NK zmluvu s aplikantom a mesiac pred začiatkom projektu mu zašle 75% grantu. Po uzavretí projektu a predložení všetkých dokladov ako záverečná správa a finančné zúčtovanie, NK posielala zvyšných 25% grantu, ak sa projekt realizoval tak ako bol schválený.

To je ale ešte poriadny kus pred nami, lebo dobrovoľník sa ešte len dozvedá, že jeho projekt je schválený a chystá sa na svoj dlhodobý pobyt na Slovensko.

4. HURÁ, MÁME DOBROVOLNÍKA

Ako začať

Dobrovoľník odchádza na dlhé obdobie preč od svojej rodiny, od priateľov, od dôverne známeho prostredia. Preto je dôležité mu úvodné dni a týždne vyplniť zaujímavou prácou a aktivitami, aby sa čo najskôr udomácnil. Niektoré HO čakajú dobrovoľníka na letisku, či vlakovej a autobusovej stanici, hneď v prvý deň mu ukazujú priestory organizácie, miesto kde bude ubytovaný, kde sa bude stravovať, mesto alebo dedinu, pozvú ho na prvú večeru. Podľa organizácií, ktoré boli úspešné v hostovaní dobrovoľníka, treba informácie dávkovať postupne.

Uvádžajúci proces

V obsahu uvádzajúceho procesu by nemali chýbať:

- informácie o štruktúre organizácie
- jej filozofia, „misia“, agenda,
- systém fungovania (kde sú kľúče, kde sa zapisovať, denný režim, pracovná doba, prestávky v práci)
- financovanie, spôsoby správania, čo sa nesmie a naopak musí v organizácii dodržiavať, bezpečnostné pravidlá (únikové východy, hasiace prístroje, dôležité telefónne čísla a pod.)
- psychologické zásady práce s cieľovou skupinou (deti, mládež, starší občania, nezamestnaní a pod.)
- informácie o mladých ľuďoch v mieste konania projektu (koľko, čo robia, národnostné zloženie a pod.)
- história, geografia, kultúrne informácie (kde sa dá ísť zabaviť, kde nakúpiť a pod.)

Niektoré hostiteľské organizácie podpisujú aj kontrakt medzi dobrovoľníkom a organizáciou. Aj keď dokument nemá právnu váhu, ide o akýsi symbolický záväzok dodržiavať pravidlá, na ktorých sa dohodnú.

Príprava na realizáciu vlastných aktivít

Dobrovoľník spravidla absolvuje niekoľko náčovov, pozorovaní, väčšinou za prítomnosti supervízora, ktorý mu prekladá, čo sa práve deje a vysvetľuje, čo sa od neho očakáva pri tej ktorej aktivite, resp. konzultuje názory dobrovoľníka na jeho predstavy o účasti v jednotlivých aktivitách. Niektoré organizácie nacvičujú s dobrovoľníkom vedenie aktivít „na nečisto“, konzultujú jeho metodiku a predstavy, niekedy aj s odborníkom na tú ktorú oblasť.

Neočakávajme priveľa

Pracovníci hostiteľskej organizácie, ktorá už má na papieri schváleného svojho dobrovoľníka, si musia uvedomiť, že dobrovoľník nie je pracovník na trvalý úväzok. Dobrovoľníci sú len obyčajní mladí ľudia, z ktorých niektorí sa ešte sami hľadajú, ale pritom často nenechajú kameň na kameni ani na ničom v okolí.

Čo je vlastný projekt?

Tak sa možno dozvieme, že vaša organizácia, inštitúcia je zastaralá, nedemokratická, neflexibilná a podobne. Vypočujete si rôzne komentáre a poznámky. Využite situáciu! Nechajte ich prísť s nápadmi ako sa nejaké veci dajú (podľa nich) urobiť inak. Je možné, že vás inšpirujú, a na druhej strane je to šanca vytvoriť im priestor na vlastný projekt, ktorý väčšina HO ponúka dobrovoľníkom už v HEI. Je určený takým dobrovoľníkom, ktorým aktivity v organizácii nestačia, a radi by urobili ešte navyše, niečo iné. Odporúčame vysvetliť dobrovoľníkom našu stratégiu ďalšieho rozvoja, naše problémy a výzvy a požiadať ich či by sa niektorému problému nechceli v rámci vlastného projektu venovať. Napríklad: „už dlhšiu dobu sa nám nedarí zapojiť do našich aktivít mladých ľudí zo SOU. Nevieš vymyslieť nejakú aktivitu, aby sme...“

Supervízor a jeho úloha

Supervízor je osoba, poverená zabezpečením aktivít pre dobrovoľníka a jeho fungovaním v organizácii. Supervízor sa stará o to, čo a kedy dobrovoľník bude v organizácii robiť, o jeho plán, zodpovedné osoby a následné hodnotenie vykonaných aktivít. Supervízor pracuje s tímom spolupracovníkov a je tiež zodpovedný za právne a legislatívne záležitosti (nahlásenie na políciu, u lekára, zabezpečenie povolania k dlhodobému pobytu, jazykový kurz, účasť dobrovoľníka na povinných školeniach organizovaných Národnou kanceláriou a podobne). Vzhľadom na množstvo a rozsah úloh je zrejmé, že sa na niektorých úlohách musia podieľať aj ostatní členovia HO. V prípade, že ide o dobrovoľníka, ktorý potrebuje špeciálnu pozornosť a osobnú podporu môže HO už pri písaní projektu požiadať o zvýšenie grantu na finančný príspevok pre supervízora („reinforced mentorship“).

Mentor / tútor

Povinnosťou HO je zabezpečiť dobrovoľníkovi aj systém hodnotenia a osobnej podpory. Preto je v EDS zavedená funkcia mentora. Je ťažké hodnotiť svoje pocity a vzťahy s mentorom, ktorý je zároveň riaditeľom organizácie, preto sa odporúča vyhľadať človeka mimo organizáciu, ktorý môže rozobrať situáciu s dobrovoľníkom a poukázať na pozitívne výsledky, nájsť spoločne s dobrovoľníkom riešenia na niektoré situácie a problémy a pod. Je pravdepodobné, že dobrovoľník sa viac zdôverí svojmu mentorovi ako niekomu z organizácie, kde sa môžu vyskytnúť rôzne, aj nepríjemné, situácie a problémy. Znalosť cudzieho jazyka a isté odborné predpoklady (psychológia, pedagogika, skúsenosť v práci s mladými ľuďmi) sa od mentora očakáva. Stretnutia s mentorom by mali mať pravidelnú frekvenciu a štruktúru. Mentor je povinný konzultovať situáciu s HO a navrhovať opatrenia. Aj keď opísaný model je príkladom dobrej praxe, ktorý sa v Európe osvedčil, systém supervízie a zabezpečenie funkcie mentora je plne v kompetencii HO podľa jej možností a zdrojov.

Dobrovoľník nie je len prácou živý

Ubytovanie a stavovanie dobrovoľníka je dôležité tiež dobre uvážiť. Najjednoduchšie je ak HO má vlastné ubytovacie priestory, ktoré trvalo obsadzuje dobrovoľníkmi so zahraničia a postupne si ich zariadi podľa svojich predstáv a predstáv samotných dobrovoľníkov. Alebo môže prenajímať už zariadený byt, resp. priestory v rodinnom dome na základe dohody.

Bývanie pre dobrovoľníka.

Ak nie je možné zabezpečiť samostatný byt pre dobrovoľníka, mala by HO uvažovať aspoň o samostatnej izbe (nepriechovej), s kuchyňou k dispozícii alebo kuchynským kútom, toaletou a sprchou. Ak nie je v byte (dome) práčka, mal by dostať dobrovoľník hneď na začiatku informáciu, ako je pranie oblečenia zabezpečené. Elektrické spotrebiče môžu situáciu s hostením dobrovoľníka aj skomplikovať. Niektorí dobrovoľníci sú naozaj po prvý krát preč od svojich rodín a niekedy je to ich prvé samostatné bývanie. A preto neváhajte dobrovoľníkov nielen inštruovať, ako sa používa napr. práčka ale aj ako sa o spotrebiče starať (napr. chladnička sa z času na čas rozmrazí a umyje, veci do práčky sa skontrolujú či nie sú vo vreckách mince, servítky a podobne). Ak dobrovoľníci bývajú v panelákovom dome, mali by sa hneď zoznámiť so susedmi a byť informovaní o dodržiavaní nočného kludu, o striedaní sa pri umývaní spoločných priestorov, vyberaní schránky, vynášania smetí (recyklácii odpadu ak funguje), zamykaní vchodových dverí a pod.

V izbe/byte pre dobrovoľníka by malo byť minimálne posteľ, stôl, stolička, lampa, skriňa a rádio. HO by sa mala postarať o vyzdobenie bytu, aby sa v ňom dobrovoľník cítil od začiatku príjemne – závesy, záclony, koberčeky (aj staršie), plagáty, kvety urobia zázrak!

Aj zariadenie kuchyne a ostatná výbava bytu/izby je tiež veľmi dôležitá. Čo by mala obsahovať domácnosť pre dobrovoľníka na začiatku? Rýchlovarná kanvica, čaj, káva, soľ, cukor, keksy, tanier, šálky, príbory (pre 1 – 2 osoby), hrniec, panvica, pekáč, varecha, naberačka, nôž na krájanie, otvárací na konzervy, doštička, utierky na riad, saponát, špongia, vedro, handra, vysávač, prášok na riad, WC, sprchu, toaletný papier, sušiaci na prádlo (ak nemá byť balkón), štipce na prádlo, obliečky, uterák, vešiaky do skrine. Samozrejme, že vždy môže dobrovoľníkovi niečo zvláštne chýbať, ale tento zoznam konzultovaný s viacerými dobrovoľníkmi a prišlo sa k záveru, že s touto výbavou sa dajú nejaké úvodné dni a týždne prežiť.

Strava pre dobrovoľníka

Dobrovoľníci zvyčajne využívajú možnosť stravovania v spoločných stravovacích zariadeniach ako väčšina pracovníkov hostiteľských organizácií. Okrem toho dostávajú príspevok na stravu počas víkendov a na jedlá, ktoré HO nezabezpečuje (raňajky, večere). Výška príspevku je stanovená na základe dohody medzi dobrovoľníkom a HO, alebo na základe zákona o cestovných náhradách, kde je výška celodenného stravného stanovená na 188 SK (poznámka: informujte sa v NK o prípadných zmenách). V prípade, že dobrovoľník je vegetarián alebo má iné, špeciálne požiadavky na stravu, je vhodné ak HO navštívi s dobrovoľníkom obchody a ukáže mu kde sú niektoré výrobky a aké majú obaly, aby sa dobrovoľník nemusel zbytočne trápiť s identifikáciou výrobkov ako sójové výrobky, tofu syr, vegetariánske „údeniny“, bezlepkové potraviny, dia produkty a pod.

Vreckové pre dobrovoľníka

Vyplácanie vreckového je tiež vecou dohody. V projekte sa presne uvádza, koľko je výška vreckového na každý mesiac. HO sa môže s dobrovoľníkom dohodnúť na týždennom vyplácaní vreckového, na vyplácaní v hotovosti, presun na účet a podobne. Keďže niektorí dobrovoľníci nemajú po príchode na Slovensko žiadnu hotovosť, väčšinou to HO riešia vyplatením zálohy v hotovosti. HO musí mať doklad o každom vyplatení vreckového, najlepšie s podpisom dobrovoľníka, keďže je to podmienka k záverečnému zúčtovaniu.

Povolenie k dlhodobému pobytu

Po vstupe Slovenska do Európskej únie sa procedúra so zaoštarávaním povolenia značne zjednodušila. Dnes stačí doniesť vyplnené tlačivo z Oddelenia cudzineckej polície s dvoma fotografiami a 100 korunovým kolkom, priložiť potvrdenie o ubytovaní („Zmluvu o ubytovaní“ alebo „Nájomnú zmluva“ – overené notárom) a povolenie je hneď vystavené.

Poistenie a lekár

Všetci dobrovoľníci sú poistení centrálnou cez Európsku komisiu v poisťovni AXA. Úlohou VO je dobrovoľníka prihlásiť on-line cez www.europeanbenefits.com. Prihlásenie je možné urobiť v anglickom alebo francúzskom jazyku. Na vstup do formulára poistenca je potrebné prístupové heslo, ktoré sa pre každý predkladací termín v priebehu roka mení. Toto prístupové heslo je k dispozícii v Národnej kancelárii. Je potrebné, aby sa príslušná akreditovaná vysielajúca organizácia alebo dobrovoľník, ktorý má schválený projekt EDS a pripravuje sa na jeho realizáciu v zahraničí, kontaktovali na Národnú kanceláriu a vyžiadali si heslo hneď potom, čo boli písomne oficiálnym listom informovaní o podporení projektu EDS.

POZOR!

Väčšina nových VO má problém s on-line poistením. Dôvod je jednoduchý. Na to, aby ste mohli pracovať v systéme potrebujete mať vlastné pracovné prostredie a vlastné heslo, ktoré je rozdielne od hesla Národnej kancelárie, ktoré sa mení pri každom predkladacom termíne. Čiže ako prvé heslo si vyberiete heslo podľa vlastného uváženia a budete ho stále používať, keď budete prihlasovať ďalších dobrovoľníkov do poisťovane AXA. Druhé heslo, ktoré si systém vyžiada, bude heslo obdržané od Národnej kancelárie a indikuje predkladací termín.

Spravidla do dvoch týždňov obdrží VO kartičku poistenca, ktorá slúži ako doklad pri ošetrovaní v hostiteľskej krajine. Na Slovensku máme ešte vždy problém v niektorých ordináciách presvedčiť lekárov, že AXA skutočne všetky poplatky uhradí. V krajinách Európskej únie je tento proces už bez problémov. Niektoré HO riešia situáciu tak, že poskytnú vlastné poistenie niektorých zamestnancov. Určite to nie je v poriadku a HO by sa mali snažiť „vychovať“ pracovníkov zdravotníctva k tomu, že tento systém skutočne funguje. Zvlášť vtedy, ak hostovanie dobrovoľníkov sa stane trvalou súčasťou ich aktivít a situácia sa bude pravidelne opakovať.

Bankový účet a telefón

Aj keď dobrovoľník nie je občanom Slovenska, na základe povolenia k dlhodobému pobytu a pri predložení pasu alebo iného preukazu si v ktorejkoľvek banke môže otvoriť bankový účet a do dvoch týždňov môže získať aj platobnú kartu. Väčšina dobrovoľníkov má vlastný mobil. Niektoré HO zaplatia dobrovoľníkovi novú SIM kartu, spojzdenie ich vlastného mobilu na Slovensku a zakúpajú mu pravidelne dohodnutý kredit, lebo ako tvrdia – lepšie sa to účtuje a navyše majú prehľad, kde dobrovoľník práve je a čo robí a aj on má prostriedok na oznámenie zmeny situácie, novínek a pod. Každý dobrovoľník zatiaľ na Slovensku mal možnosť telefonovať z organizácie po dohode s HO – najčastejšie rodičom a vysielajúcej organizácii v pravidelných intervaloch a v dohodnutom časovom rozsahu.

Jazykový kurz

Slovenčina je nepochybne ťažký jazyk. Niektorí zahraniční dobrovoľníci však už po pár mesiacoch hovoria veľmi dobre. Počas celej histórie EDS na Slovensku len jeden dobrovoľník odmietol učiť sa slovenčinu s učiteľom, uprednostnil samoštúdium. Všetci ostatní využili výhody „súkromného“ učiteľa. Každá HO si vypracúva svoj model výuky slovenského jazyka. Niektorým sa osvedčil model intenzívnej výuky hneď v prvých 2 – 3 týždňoch (4 hodiny doobeda, 4 hodiny poobede). Nevýhodou je, že nie každý dobrovoľník je študijný typ a tak tento typ kurzu musí byť naozaj rôznorodý, aby sa dobrovoľník necítil ako v škole. Iné HO zase organizujú 2 hodiny týždenne od začiatku do konca projektu. Zaujímavý príklad z Prešovského kraja, kde HO vždy prijme dobrovoľníka v auguste a počas tohto mesiaca mu zabezpečí rovesníka, ktorý ho učí jazyk ale organizuje aj voľnočasové aktivity, uvádza ho do slovenských pomerov. Po mesiaci, v septembri, keď organizácia rozbieha svoju činnosť je už dobrovoľník takmer „v obraze“.

Príklad zo Žiliny

Zahraniční dobrovoľníci z okolia Žiliny už tradične hovoria veľmi dobre slovensky po pomerne krátkom čase. Keď sme zisťovali príčinu, vyšlo najavo, že hoci sú z rôznych HO, tieto sa dohodli a všetkých ich vyučuje jeden človek – pán Peter Ničík. Ochoťne vysvetlil, akú metodiku používa, aké učebnice a tak jeho príklad možno bude inšpiráciou aj pre ostatných, aj keď zrejme viaceré „jeho“ metódy používajú aj ostatní učitelia zahraničných dobrovoľníkov. Ale ako sám hovorí: „takmer nikto neodmietol učiť sa slovensky, z dvadsiatich len jedna rumunská študentka!“

Jeho hodiny pozostávajú z gramatiky, konverzácie, výuky piesní a pravidelného spoločného varenia. „Aj keď cez prázdniny napríklad nemusíme mať slovenčinu, aj tak sa ohlásia a prídu sami“. Pán Ničík prešiel sám rôznymi oblasťami, väčšinou spojenými s kultúrou a umením, ale pracoval aj v diagnostickom centre, vyučoval dejiny umenia a estetiku a i. Zvyčajne začína dvojtýždenným kurzom po 4 hodiny, kde sa rozprávajú, varia, spievajú. „Niektoré slová slovenských ľudových piesní sú archaické, ale stále sa dá niečo vybrať“,

tvrdí pán Ničík, ktorý pri výuke sám hrá na gitaru a akordeón. Neskôr je frekvencia dvakrát do týždňa – utorok 4 hodiny, štvrtok 2 hodiny. „Ale v utorok vždy varíme! Najskôr ja varím slovenské jedlá a neskôr aj študenti sami prichádzajú s iniciatívou a varia svoje národné jedlá“.

Z učebníc používa knihu a cvičebnicu Slovenčinu pre cudzincov (SPN, ISBN 80-08-02804-1), lebo metodicky je veľmi dobre spracovaná, celkom vtipná, miestami však infantilná, ktorú dopĺňa o svoje témy. Pri rozšírenej výuke gramatiky zase odporúča Prehľad gramatiky a pravopisu slovenského jazyka (Didaktis, ISBN 80-85456-07-09). „Všetko je v prehľadných tabuľkách a to niektorí zahraniční dobrovoľníci naozaj potrebujú“.

Konverzácia pozostáva z otázok, ktoré priamo súvisia s tým, čo zažili, koho stretli, čo robili a neskôr pridávajú aj celé konverzačné témy. „Základ je, aby sa nenudili. Mladí ľudia majú radi recesiú a tak niektoré situácie sú naschvál trochu absurdné – ako napríklad: sedí v kaviarni v Žiline George Bush, príde k nemu dobrovoľník a začnú sa rozprávať“. Nevyhýbajú sa ani kontroverzným témam alebo témam, ktoré spoločnosťou rezonujú: majstrovstvá v hokeji, vojny, kauzy, prípady. „Ak sa doma učia, pokrok je viditeľný rýchle. Je tiež pravdou, že zložitejšie veci niektorých nudia, výuka veľmi závisí od ich motivácie.“

Zo začiatku používa angličtinu, neskôr len slovenčinu. „Nesnažím sa ich celý čas opravovať, najmä nie pri voľnejších častiach výuky, ale niekedy je to nevyhnutné.“ Myslí si, že za jeho úspechom sú aj vytvorené dobré vzťahy. „Nie je nič zvláštne, že keď majú na návšteve rodičov, že ma požiadajú, aby som sa s nimi stretol, alebo zorganizoval našu utorkovú seansu.“ Pán Ničík to nepovedal, ale všetci chápeme, že za tým určite nie sú len jeho skvelé bryndzové halušky.

Školenia organizované Národnou kanceláriou

Celý koncept Európskej dobrovoľníckej služby je postavený na komplexnej a intenzívnej osobnej podpore dobrovoľníkovi. Ak berieme do úvahy, že EDS je určená práve mladým ľuďom, ktorí by sa na medzinárodnú skúsenosť nikdy sami neodhodlali, tak séria školení a stretnutí, ktoré sú povinnou súčasťou celého procesu je logický krok zo strany tvorcov myšlienky EDS.

Pre - departure training

Školenie pred odchodom absolvujú dobrovoľníci hneď po skončení výberového konania. Na štvordňovom stretnutí s profesionálnymi školiteľmi a zástupcami Národnej kancelárie sa dozvedia všetky informácie tak, aby pochopili svoje práva a povinnosti, filozofiu, štruktúru programu MLÁDEŽ a ďalšie možnosti, ktoré sa ex-dobrovoľníkom ponúkajú, pripravili sa na možné aj nemožné komplikácie a problémy a priblížili si procesy, ktorými pravdepodobne prejdú počas dlhodobého pobytu na projekte v zahraničí. Zároveň si uvedomia, že sú súčasťou niečoho širšieho a že za tým všetkým stoja spoločné myšlienky a ideály Európskej únie. Predeparture training sa organizuje v domovskej krajine.

On - arrival training

Školenie po príchode na projekt EDS. Spravidla sa organizuje do dvoch mesiacov po nástupe na projekt a je pripravený tak, aby dal dobrovoľníkom na Slovensku odpovede na všetky otázky, ktoré im napadli od ich príchodu. Dozvedia sa niečo o histórii Slovenska, o kultúre a zvykoch, hodnotia svoje doterajšie skúsenosti a plánujú si svoj osobný rozvoj do ďalšieho obdobia. Na školení prejdú aj rôznymi aktivitami na tímovú prácu, zvyšovanie interkultúrnej tolerancie, aktivity na riešenie rôznych problémov a situácií. Zoznámia sa s ostatnými dobrovoľníkmi, čím získajú nových priateľov v podobnej situácii. Na Slovensku je on arrival training vždy organizovaný tak, aby sa na jeden deň stretli s dobrovoľníkmi, ktorí sú na EDS dlhšie. Školenie po príchode na projekt sa totiž prelína s ďalším zo série povinných školení tzv. stretnutím v polovici projektu, ktoré sa nazýva

Mid term meeting

Toto stretnutie má za cieľ ponúknuť dobrovoľníkom akýsi oddychový čas, aby si uvedomili, čo im doteraz ich projekt EDS priniesol, čo získali v profesionálnej oblasti a v rámci osobného rozvoja. Cieľom stretnutia je identifikovať problematické miesta projektu a tiež dať dobrovoľníkovi pocit, že na všetko čo sa okolo neho deje nie je sám, aj keď je to on, kto musí väčšinu svojich problémov riešiť. Aj nácvik asertívneho riešenia rôznych situácií je cieľom projektu EDS.

Výsledky všetkých školení sú následne analyzované v Národnej kancelárii, ktorá podniká adekvátne kroky pri prípadoch, kde sa nedodržiava koncept hostovania alebo vysielania dobrovoľníkov schválený v projekte.

Dobrovoľník a voľný čas

Dobrovoľníci pracujú 30 – 35 hodín týždenne a každý deň sa potýkajú s otázkou, čo robiť v krajine, kde najmä zo začiatku nikoho nepoznajú, neovládajú jazyk, nechápu niektoré spôsoby správania a zvyky. Prichádza celkom prirodzene túžba za domovom, rodinou, priateľmi a za všetkým, čo dôverne poznajú. Preto trávenie voľného času dobrovoľníkov v prvých dvoch mesiacoch je dôležitý element pre úspešnú realizáciu projektu EDS.

Čo môže hostiteľská organizácia urobiť:

- Najskôr musí spoznať osobnosť dobrovoľníka. Nieкто je typ, ktorý potrebuje poradiť, navrhnúť resp. zorganizovať voľný čas, iný je radšej, ak si môže svoj voľný čas zabezpečiť sám. Podľa toho sa HO rozhodne.

- HO môže dobrovoľníkovi poradiť, kam ísť a čo sa dá v mieste bydliska zaujímavé robiť.

- Niektoré HO za symbolickú odmenu za bezpečia dobrovoľníkovi sprievodcu v prvých dňoch a týždňoch, ktorý ho uvedie do komunity mladých ľudí. Spravidla je to nieкто, kto je veľkovo aj povahovo blízky, kto ovláda dobre cudzí jazyk a kto sa tejto úlohy rád zhostí. Odmena navyše je na pokrytie nejakých extra nákladov a vyjadrenie vďačnosti HO za službu, ktorú pre ňu vykonáva.

- Dobrovoľníci radi preniknú aj do súkromia slovenských rodín. Pozvanie na večeru alebo víkendový obed nikto z nich neodmietne.

- Dobrovoľník najmä v úvode nepotrebuje veľa voľného času. Preto by aj HO mala plánovať aj nejaké víkendové aktivity, aby sa dobrovoľník nenudil a na druhej strane sa čo najlepšie pripravil na pracovný život.

- Zvlášť citlivo je nutné reagovať v prípade Vianoc a Veľkej noci resp. prázdnin, kedy je väčšina slovenských rodín pokope a dobrovoľník sa môže cítiť sám a vylúčený.

- Po on arrival trainingu už budú mať dobrovoľníci kontakty na iných dobrovoľníkov, ktorí pôsobia na rôznych projektoch na celom Slovensku. Ešte pred ním môžete získať kontakty pre svojich dobrovoľníkov v Národnej kancelárii.

V každom projekte sa uvádza, koľko dovolenky dobrovoľníkovi prináleží. Spravidla sú to dva dni za jeden odpracovaný mesiac. Je dobré, ak sa dobrovoľník dohodne na čase, kedy chce asi dovolenku čerpať, aby sa nestalo, že to bude práve vtedy, keď ho HO bude najviac potrebovať (napr. letné mesiace, kedy už pravidelne vrcholí činnosť rôznych organizácií a inštitúcií letnými sústreďeniami, táborami a pod.).

Integrácia do komunity

Je podmienkou hostiteľského projektu. Dobrovoľník by mal zažiť pocit, že naozaj patrí do komunity, kde býva, že tu žije a pracuje, že je jedným z nás. Väčšina dobrovoľníkov tento pocit skutočne získala a na konci projektu (zvlášť ak trval jeden rok) sa cítili viac doma na Slovensku ako v rodnej krajine.

HO väčšinou už v úvode predstaví dobrovoľníka na všetkých dôležitých inštitúciách a dôležitým osobnostiam v obci (starosta, riaditeľ školy, kňaz, lekár, ku ktorému bude dobrovoľník patriť, predsedovia rôznych združení, klubov a iným podľa podmienok a uváženia HO). Okrem toho, že si na dobrovoľníka ako na cudzinca ľahšie zvyknú (xenofóbia nie je ani na Slovensku neznámy jav) je to aj bezpečnostné opatrenie. Ak by sa čokoľvek stalo, vždy sa nájde nieкто, kto dá HO rýchlo informáciu. Podľa toho, aký typ osobnosti je dobrovoľník, môže HO zväziť aj účasť dobrovoľníka na aktivitách iných organizácií. Už pravidelne dobrovoľníci navštevujú školy

a majú vstupy o svojej krajine, kultúre, histórii, alebo len krátkodobé konverzačné kluby a stretnutia. Tým, že dobrovoľník je sám mladý človek, väčšinou sa rýchlo zapojí aj do ostatných aktivít mladých ľudí mimo HO a integrácia prebehne bez problémov. Niektorí dobrovoľníci však potrebujú intenzívnejšiu starostlivosť a opatrenia v tejto oblasti – vyhľadať podobný typ mladého človeka, s podobnými záujmami, spôsobmi správania. Veľkou výhodou sú presné a jasné informácie od vysielajúcej organizácie (VO), ktorá môže značne uľahčiť opatrenia HO pri procese integrácie.

Prezentácia dobrovoľníckej krajiny a kultúry

Určite každá HO chce využiť prítomnosť dobrovoľníka na svoje zatraktívnenie. Najčastejší spôsob je zapojenie dobrovoľníka do bežných aktivít s prezentáciou jeho krajiny alebo kultúry – najprv vo vlastnom kolektíve, neskôr aj na verejnosti. Aj túto informáciu by mal dobrovoľník dostať vopred, aby si zabezpečil propagačné materiály, prípadne ingrediencie do tradičných národných jedál a pod. Okrem toho získa dobrovoľník pocit dôležitosti a prínosu pre HO a tiež pocit, že je súčasťou aktivít HO, nie iba asistent. Dobrovoľník by sa mal pripraviť aj na stretnutie s médiami, keďže cudzinec, ktorý dlhodobo pôsobí v niektorej slovenskej organizácii je pre média vždy zaujímavý. Mal by dostať základný tréning v predstavení sa v slovenčine, odkiaľ pochádza, čo tu robí a pozor – v ktorej organizácii pôsobí, lebo (a sme opäť na začiatku) HO chce získať lepší imidž a atraktivitu aj cez hostovanie zahraničných dobrovoľníkov!

Riešenie problémov a komunikácia

Pri analýze úspechov EDS v niektorých HO bolo zistené, že základom spokojnosti na oboch stranách bola pravidelná, obojsmerná a otvorená komunikácia. Veru, pri dobrej komunikácii k problémom málokedy dochádza. Ak HO a dobrovoľník dokážu rýchlo a správne identifikovať problematické oblasti, dá sa vždy nájsť riešenie. Najhoršie je si myslieť, že problémy vyrieši čas. V 98% ich ešte zhorší. Riešením je preto – komunikácia, komunikácia a ešte raz komunikácia.

Nedovoľte, aby malý problém narástol do stresovej situácie. Pri riešení problémov sa zameriavame na príčiny ich vzniku a nie na prejavy samotné. K príčinám sa dostaneme tým, že sa stále pýtame „prečo?“. Veľmi zjednodušene môžeme povedať, že po 100 krát položenej otázke „prečo?“ pridáme na podstatu aj toho najzložitejšieho problému. A ešte jedna dôležitá vec – problém je väčšinou spôsobený komplexom príčin.

Najčastejšie problémy dobrovoľníkov na EDS:

- ➔ nedostatok vhodných aktivít
- ➔ tím pracovníkov nekomunikuje v cudzom jazyku
- ➔ tím neprijal dobrovoľníka medzi seba
- ➔ nespokojnosť s ubytovaním
- ➔ nespokojnosť s kvalitou a množstvom stravy
- ➔ xenofóbne príhody v komunite voči dobrovoľníkovi
- ➔ izolovanosť dobrovoľníka od rovesníkov
- ➔ osobné nesympatie medzi dobrovoľníkom a supervízorom alebo dobrovoľníkom a mentorom
- ➔ dobrovoľníkovi sa čnie za domovom
- ➔ nepravidelné alebo neexistujúce hodiny slovenčiny
- ➔ dobrovoľník má problémy vo vzťahoch s partnerom doma alebo na Slovensku

HO majú iné typy problémov s dobrovoľníkmi:

- ➔ dobrovoľník (a aj VO!) zatajil svoj zdravotný stav, resp. schopnosti a vyžaduje špeciálnu starostlivosť alebo správanie.
- ➔ neplní požadované úlohy, mešká na aktivity, nepripravuje sa,
- ➔ alkoholizmus, drogy,
- ➔ nevráti sa včas z dovolenky (HO nevie, či sa mu niečo nestalo)
- ➔ dobrovoľník je príliš introvertný, odmieta všetky pokusy sa zbližiť a integrovať.
- ➔ nevie vôbec hospodáriť s peniazmi (minie všetky peniaze z vreckového v prvých dňoch mesiaca),
- ➔ aj keď sa situácia v HO neočakávane zmenila, trvá na realizácii pôvodného projektu za každú cenu,
- ➔ susedia sa sťažujú na hluk v byte dobrovoľníkov, nedodržiava pravidlá v paneláku, nestará sa o byt, nábytok, spotrebiče a pod.

Obe strany by mali hneď ako sa nejaká situácia vyskytne o nej diskutovať, vyjadriť svoje názory a pocity a dohodnúť sa na ďalšom postupe. Niektoré problémy spojené so zdravotným stavom alebo emóciami by dobrovoľníčky pravdepodobne radšej riešili s inými ženami ako s mužmi. Aj na tento aspekt by nemala HO zabúdať.

Risk manažment alebo ak sa niečo príhodi.

Ak sa niečo môže pokaziť, spravidla sa aj pokazí. Nikto si nepraje, aby sa dobrovoľníkovi stal nejaký úraz alebo iná vážna príhoda. No prax ukázala, že nešťastie nechodí po horách ale po ľuďoch. Aj keď dobrovoľník je dospelý mladý človek, je súčasťou HO a tá by mala mať všetky závažné informácie napr. venuje sa dobrovoľník nebezpečným športom? Má nejakú vážnu chorobu a musí ma zvláštnu opateru, kontrolu? Tiež by sa mala postarať o to, aby dobrovoľník dostal dôležité informácie alebo získal zručnosti na zníženie rizika ako napr. ovládať všetky bezpečnostné pravidlá pri aktivitách v organizácii, poskytnutie prvej pomoci pri jeho chorobe alebo stave.

V niektorých oblastiach Slovenska je stret s cudzincom zvlášť tmavšej pleti ešte stále dôvodom na vyprovokovanie hádky alebo bitky. Skúsenosti dobrovoľníkov predstavené na pravidelných stretnutiach v polovici projektu (mid term meeting) hovoria o tom, že sme krajina plná rasistických prejavov a predsudkov voči cudzincom. HO musí sama zvážiť, ako dobrovoľníka (a či vôbec) na tento fakt upozorní.

V prípade vážnej udalosti je HO povinná informovať v prvom rade svojho projektového partnera t.j. vysielajúcu organizáciu. Obe organizácie potom informujú svoje Národné kancelárie, ktoré informujú Európsku komisiu a pod. HO kontaktuje poisťovňu AXA. Všetky doklady o udalosti predloží HO Národnej kancelárii priebežne, najneskôr však dva mesiace po skončení platnosti zmluvy, kedy je oficiálny termín na predloženie záverečnej správy a finančného zúčtovania.

V prípade akýchkoľvek otázok by mala HO kontaktovať Národnú kanceláriu a dohodnúť sa na ďalšom postupe.

Hodnotenie ako nevyhnutná súčasť EDS

Hovorí sa, že človek si až vtedy uvedomí, čo získal ak si to nahlas uzná. Preto (ale samozrejme nielen pre tento jediný dôvod) je pravidelné a systematické hodnotenie trvalou súčasťou projektu EDS.

Pri hodnotení hosťovského projektu sa vždy opakuje tá istá situácia. HO spolu s dobrovoľníkom zráta, do čoho a ako bol zapojený, ako to dopadlo, ako mu to šlo, aké boli odozvy na verejnosti a pod.

Veľmi často sa zabúda na hodnotenie osobného rozvoja dobrovoľníka. Čo sa naučil, čo si vyskúšal? Objavil nové možnosti alebo rezervy? Chce si niečo v oblasti osobného rozvoja napláňovať? Chce viac vystupovať na verejnosti? Chce sa naučiť nové techniky, metódy napr. pri práci s drevom? Ak to už má za sebou, aké sú výsledky?

Najideálnejšie by bolo stanoviť si akčný plán rozvoja osobnosti spolu s dobrovoľníkom – k tomu ale HO potrebuje jasnú definíciu čomu by sa rád venoval a v akom rozsahu. Z týchto okolností sa už dá prispôsobiť príprava dobrovoľníka aj jeho rozvrh aktivít.

5.

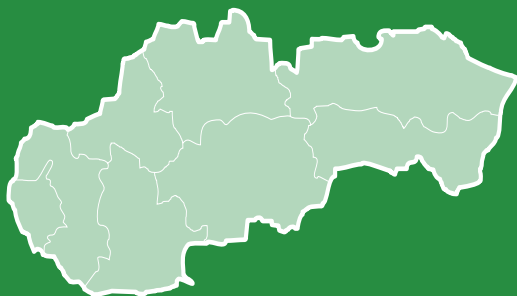
NA CESTE DOMOV ALEBO KONIEC PROJEKTU

Certifikát pre dobrovoľníka

Každý dobrovoľník, ktorý absolvuje aspoň polovicu svojho dlhodobého projektu, získava certifikát, ktorý potvrdzuje, že sa zúčastnil takejto medzinárodnej aktivity a zároveň udáva, aké zručnosti, skúsenosti a schopnosti na projekte EDS dobrovoľník získal. Aj keď o vydanie certifikátu sa stará VO, je povinnosťou HO vypracovať prílohu certifikátu tzv. annex, kde sa uvádzajú práve informácie o schopnostiach a získaných zručnostiach. V súčasnosti sa v celej Európskej únii rozbieha proces, ktorého výsledkom by malo byť všeobecné uznanie EDS ako prostriedku neformálneho vzdelávania.

Čo takto Akcia 3 na Slovensku?

Všetci dobrovoľníci, ktorí ukončili svoj projekt EDS môžu do dvoch rokov požiadať o individuálny grant v rámci Akcie 3 – Investícia do budúcnosti. Dobrovoľníci ho môžu realizovať vo svojej domovskej krajine, ale stále sa množia prípady, kedy dobrovoľníci zostávajú na Slovensku a realizujú svoj projekt vo svojej HO alebo jej okolí. Ak sa dobrovoľník stal súčasťou HO, väčšinou sa práve prostredníctvom projektu Akcie 3 snažia napomôcť rozvoju organizácie. HO by mala v rámci hodnotenia a plánovania ďalších aktivít dobrovoľníka začať diskutovať o tejto možnosti s dostatočným predstihom, vzhľadom na to, že program MLÁDEŽ sa chýli ku koncu v roku 2006.

Záverečná správa a finančné zúčtovanie

Záverečná správa je špeciálny dokument, ktorý sa vyhotovuje na konci projektu a jeho cieľom je zhodnotiť obsahovú a finančnú stránku projektu.

Platí niekoľko všeobecných pravidiel:

— Záverečná správa (ďalej ZS) musí byť predložená na špeciálnom formulári, **aký určí Európska komisia**. (Nachádza sa na www.iuventa.sk pod Programom EÚ Mládež)

— Prijemca predloží ZS **najneskôr do dvoch mesiacov od ukončenia platnosti zmluvy**.

— ZS sa predkladá **v dvoch kópiách** v slovenskom jazyku na adresu NA MLÁDEŽ.

— Finančné vyjadrenie musí byť vždy predložené **v EURO**.

— Pri presiahnutí rozpočtu **nie je možné zvýšiť grant**.

— **Účtovné doklady** je potrebné predložiť **v originály a kópii**.

— Dôležitý je detailný popis uskutočneného projektu (príprava projektu a účastníkov, program, priebeh, metódy) a výstupy z projektu.

— Náklady je potrebné rozpisovať podľa jednotlivých položiek (napr. cestovné, vreckové, programové aktivity).

— Mimoriadne náklady: doložiť úplné vyúčtovanie nákladov

— Účtovné **doklady** doložiť usporiadané **podľa položiek schválených v prihláške** (napr. programové aktivity, vreckové, mimoriadne náklady)

— Fixné sumy sa nedokladujú.

— Kópie účtovných dokladov musia byť okopírované viditeľne (dátumy, položky, sumy), nesmú sa prekryvať. Po overení kópií dokladov s originálmi, vám originály vrátíme.

Ďalší dobrovoľník na obzore?

Určite áno. Minimálne si treba uvedomiť, že s praxou rastie skúsenosť a po hostovaní prvého dobrovoľníka je už situácia oveľa jednoduchšia. Pracovníci v organizácii si zvyli, aj ľudia v okolí to začnú brať ako prirodzenú súčasť koloritu organizácie. Preto niet dôvodu prestávať.

Táto publikácia nemala ambíciu postihnúť všetky aspekty hostovania, keďže každý projekt pôsobí v pre neho charakteristických podmienkach a aj dobrovoľníci sa od seba významne líšia. Cieľom publikácie bolo ukázať model ideálneho hostovania od začiatku do konca.

Prajeme všetkým hostiteľským organizáciám veľa radosti pri práci s dobrovoľníkmi EDS a veľa úspechov. V prípade pozitívnych ale aj negatívnych skúseností a poznatkov budeme radi, ak nás, pracovníkov Národnej kancelárie programu MLÁDEŽ na Slovensku, budete kontaktovať.

Vzdelávanie a kultúra

Mládež

iuventa

Začíname s hostovaním dobrovoľníka

**VYDANÉ Z FINANČNÝCH ZDROJOV
EURÓPSKEJ KOMISIE**

© IUVENTA

Text © Jana Miháliková

Grafická úprava © compART

Ilustrácie © Oliver Bobík

Tlač: Magnus

Prvé vydanie 2004

